

ОСНОВНІ ВІХІ СТАНОВЛЕННЯ ТА НАУКОВІ ЗДОБУТКИ ВІДДІЛУ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА ТА ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОЗНАВСТВА

Відділ міжнародного приватного права та порівняльного правознавства був створений у Науково-дослідному інституті приватного права і підприємництва Академії правових наук України (нині – Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України) у 2005 році.

До основних завдань Відділу є проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень, спрямованих на одержання приросту нових знань у сфері міжнародного приватного права у цілому та зокрема проведення порівняльного аналізу і узагальнення світового досвіду колізійного та матеріально-правового регулювання приватноправових відносин з іноземним елементом, наукове забезпечення нормотворчої діяльності органів законодавчої та виконавчої влади, включаючи процеси адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Завідувачем Відділу було призначено **Володимира Івановича Короля**, який у 2004 р. в Інституті держави і права ім. В. М. Корецького НАН України захистив кандидатську дисертацію за темою «Правове регулювання інвестиційних та зовнішньоторгових договірних відносин в Україні і Китаї (міжнародний приватноправовий аспект)», у 2013 р. – в НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України докторську дисертацію за темою «Правове забезпечення регіональних зовнішньоекономічних стратегій України».

На початковому етапі функціонування Відділ брав участь у виконанні двох тем Інституту: 1) «Правові проблеми розвитку підприємництва в Україні» (№ 0103U003102), здійснивши такі дослідження: «Правове забезпечення формування та реалізації зовнішньоекономічної стратегії України» і «Прикладні проблеми гармонізації цивільного законодавства України з ЄС»; 2) Методологічні засади приватного права (№ 0103U003101), досліджуючи «Теоретико-методологічні засади та тенденції розвитку цивільного права відповідно до стандартів Європейського Союзу».

У подальшому безпосередньо Відділом виконувались такі фундаментальні наукові теми: «Проблеми регулювання приватноправових відносин в умовах регіональних та глобальних трансформацій» на 2008–2012 рр. (номер державної реєстрації: 0108u000497); «Правове забезпечення регіональних інтеграційних стратегій України в контексті модернізаційної політики держави» на 2013–2016 рр. (номер державної реєстрації: 0113U001118).

Керівник обох фундаментальних наукових тем – завідувач Відділу док. юрид. наук, старш. наук. співробітник В. І. Король.

Історія розвитку Відділу та **реалізація місії щодо** подальшого його становлення як одного із провідних центрів міжнародних приватноправових та порівняльно-правових досліджень в Україні нерозривно пов'язана з іменами членів дружнього творчого колективу, який формувався як з визнаних в Україні та за кордоном видатних особистостей та правознавців, так і молодих науковців. Вагомий внесок у виконання на високому науковому рівні фундаментальних тем Відділу, в організацію і проведення наукових заходів (конференцій, круглих столів) внесли: док. юрид. наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, голов. наук. співробітник А. С. Довгерт; док. юрид. наук, професор, голов. наук. співробітник А. І. Дмитрієв; док. юрид. наук В. Д. Примак (захистив докторську дисертацію в Інституті у 2015 р.); док. юрид. наук., професор, провід. наук. співробітник С. П. Рабинович; канд. юрид. наук, канд. філос. наук, доц., старш. наук. співробітник О. О. Гайдулін; канд. с/г. наук., старш. наук. співробітник П. І. Лапечук; канд. юрид. наук., старш. наук. співробітник К. Ю. Молодик (захистив кандидатську дисертацію в Інституті у 2007 році); канд. філософ. наук., старш. наук. співробітник Г. А. Миронова; канд. юрид. наук, провід. наук. співробітник Т. В. Сліпачук; канд. юрид. наук, наук. співробітник С. О. Шемшученко; канд. юрид. наук, наук. співробітник І. І. Новосельцев (захистив кандидатську дисертацію в Інституті у 2012 році); наук. співробітник Т. Г. Попович; наук. співробітник О. В. Шупінська; молод. наук. співробітник Є. Д. Боярський (захистив кандидатську дисертацію в Інституті у 2016 році); молод. наук. співробітник С. Ф. Задорожна; молод. наук. співробітник Ю. В. Кондратенко; молод. наук. співробітник І. Р. Микита; молод. наук. співробітник Т. С. Солом'яна; молод. наук. співробітник Ю. С. Черних.

У процесі діяльності з 2005 по 2016 рік проведено велику наукову роботу та одержано вагомий здобутки, які мають як теоретичну цінність, так і практичну значущість, що втілено у різноманітні притаманні для вітчизняної наукової сфери форми. При цьому на постійній основі:

- розробляються у порядку власної ініціативи проекти законів, які у подальшому передаються до відповідних комітетів Верховної Ради України;
- проводиться правова експертиза проектів законів та підзаконних нормативно-правових актів на запити органів законодавчої та виконавчої влади;

- готуються наукові експертні висновки на запити судових органів, зокрема, Конституційного Суду України, Верховного Суду України;
- готуються науково-аналітичні записки, які передаються до відповідних органів виконавчої влади, зацікавлених державних та комунальних підприємств і установ;
- проводиться науково-правова експертиза за договорами із суб'єктами господарювання державної та приватної форм власності;
- публікуються тези наукових доповідей, наукові статті у фахових видання України та іноземних країн;
- видаються друком збірники наукових праць та монографії (колективні та одноособові), які наведено далі.

Збірники наукових праць:

Проблеми реалізації приватноправових відносин в умовах глобалізації (м. Київ, 12 листопада 2008 року): науково-практична конференція «Загальні тенденції та особливості реалізації, охорони і захисту приватних прав в Україні та світі»: круглий стіл «Проблеми реалізації приватноправових відносин в умовах глобалізації»: Збірник матеріалів круглого столу / Ред. кол.: О. Д. Крупчан, М. К. Галянтч, В. І. Король, К. Ю. Молодіко. – К.: НДІ приватного права і підприємництва АПРН України, 2008. – 111 с.

Міжнародний арбітраж в Україні та світі: доктрина і практика (м. Київ, 9 грудня 2010 року): науково-практичний круглий стіл: Збірник матеріалів круглого столу / Ред. кол.: О. Д. Крупчан, І. Г. Побірченко, М. Ф. Селівон, О. Д. Святоцький, В. І. Король та ін. – К.: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2010. – 72 с.

Модернізація правових засад європейської та євразійської інтеграційних стратегій України. Збірник наукових праць / За заг. ред. В. І. Короля. – К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2014. – 287 с.

Правове забезпечення інтересів фізичних та юридичних осіб в умовах реалізації інтеграційної політики України. Збірник наукових праць / За заг. ред. В. І. Короля. – К.: НДІ приватного права і підприємництва імені Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2015. – 326 с.

Проблеми модернізації приватного права в умовах євроінтеграції: збірник наукових праць / За заг. ред. Ю. В. Білоусова; НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, Хмельницький університет управління та права. – Хмельницький: ФОП Мельник А. А., 2015. – 532 с.

Монографії:

Проблеми правового регулювання комерційних відносин в умовах їх інтернаціоналізації: колективна монографія / За заг. ред. О. Д. Крупчана. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. – 240 с.

Молодіко К. Ю. Банківські гарантії у міжнародному та внутрішньому обігу: питання теорії та практики застосування: монографія. – Київ-Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 176 с.

Новосельцев І. І. Транскордонна неплатоспроможність у міжнародному приватному праві: монографія / Наук. ред. Т. В. Сліпачук. – К.: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2009. – 148 с.

Рабінович С. П. Юснатуралізм у приватному праві (західноєвропейська традиція): монографія. – К.: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2010. – 136 с.

Солтис Н. Б. Житлові права у спадкових правовідносинах [текст]: монографія / Н. Б. Солтис. – К.: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2012. – 170 с.

Проблеми регулювання приватноправових відносин в умовах регіональних та глобальних трансформацій: монографія / За заг. ред. О. Д. Крупчана. – К.: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2012. – Рекомендовано до друку Вченою радою НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України.

Король В. І. Правове забезпечення зовнішньоекономічної стратегії України (теоретико-методологічні та прикладні засади державно-правового прогнозування): монографія / В. І. Король. – К.: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2013. – 415 с.

Шемшученко С. О. Захист іноземних інвестицій: міжнародно-правові стандарти: монографія / Сергій Олегович Шемшученко – К.: Вид-во «Юридична думка», 2014. – 22 д. а.

Миронова Г. А. Приватноправове регулювання особистих немайнових відносин у сфері надання медичної допомоги: монографія / Відп. ред. академік НАПрН України О. Д. Крупчан. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2015. – 309 с.

Дмитрієв А. І. Міжнародне канонічне право: виникнення, розвиток і основи теорії: монографія / А. Дмитрієв. – Одеса: Фенікс, 2015. – 238 с.

Важливою віхою у розвитку Відділу стало включення до його структури функціонуючої в Інституті Лабораторії з проблем адаптації цивільного законодавства України до стандартів Європейського Союзу.

Лабораторія з проблем адаптації цивільного законодавства України до стандартів Європейського Союзу (у науковому середовищі її інколи називають просто Подільською лабораторією) як відокремлений структурний підрозділ НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України була створена згідно з наказом № 12 від 26.03.2004 р. Для створення умов функціонування та забезпечення ефективної роботи лабораторії 13.04.2004 р. було укладено договір про співробітництво між Інститутом та тоді ще Хмельницьким інститутом регіонального управління та права, а також затверджено Положення про лабораторію (схвалено вченою радою Інституту, протокол № 3 від 17.03.2004 р.).

Метою створення лабораторії стало проведення наукових досліджень у сфері адаптації положень актів цивільного законодавства України до вимог та законодавства Європейського Союзу, міжнародно-правових стандартів щодо регулювання майнових та особистих немайнових відносин як новому та перспективному напрямку розвитку юридичної науки. Головними завданнями лабораторії стали: організаційне, методичне та консультативне забезпечення організації та проведення науково-дослідної роботи у сфері адаптації цивільного законодавства України до вимог Європейського Союзу та міжнародних стандартів; проведення досліджень та порівняльно-правового аналізу законодавства країн Європи та СНД для опрацювання науково-обґрунтованих рекомендацій по удосконаленню чинного цивільного, сімейного, трудового, житлового, міжнародно-правового, підприємницького та цивільного процесуального законодавства України; організація та здійснення нормопроектної роботи з питань удосконалення чинного цивільного, сімейного, трудового, житлового, міжнародно-правового, підприємницького та цивільного процесуального законодавства України.

Лабораторія почала функціонувати з 1 квітня 2004 року. Першим її керівником став Ю. В. Білоусов. До роботи у лабораторії у різний час залучалися найкращі представники цивільно-правової науки Хмельницького: тепер вже доктори юридичних наук Р. О. Стефанчук та С. Д. Гринько, канд. юрид. наук Н. Л. Бондаренко-Зелінська, В. А. Ватрас, О. Ю. Димінська, В. І. Нагнибіда, О. О. Посикалюк, М. О. Стефанчук, Н. І. Чудик-Білоусова, а також М. Б. Гарієвська.

З 2014 року керівником лабораторії став доктор юридичних наук В. Д. Примак.

Серед основних напрямів діяльності лабораторії варто виділити:

1. Проведення наукових досліджень у сфері європейського приватного права, порівняльного правознавства та модернізації цивільного, сімейного та цивільного процесуального права України дало можливість підготувати низку монографій: «Загальнотеоретичні проблеми поняття та системи особистих немайнових прав фізичних осіб у цивільному праві України» (Р. О. Стефанчук, 2006), «Речові права на чуже майно: досвід правового регулювання зарубіжних країн» (В. І. Нагнибіда, 2009), «Цивільно-правовий статус споживача: у контексті адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу систематизації» (Ю. В. Білоусов, О. Ю. Черняк, 2010), «Особисті немайнові права фізичних осіб в романській, германській, англо-американській системах приватного права» (О. О. Посикалюк, 2011), «Рецепція римського приватного права в Україні та європейських країнах (на прикладі інституту деліктних зобов'язань)» (С. Д. Гринько, 2012), «Механізми забезпечення майнових прав та інтересів в Україні та Європейському Союзі в контексті концепції сталого розвитку» (колективна монографія, за заг. ред. О. Д. Крупчана, 2009), «Проблеми систематизації приватного права України та Європи» (колективна монографія, за заг. ред. Ю. В. Білоусова, 2009), «Цивільне законодавство України в контексті розвитку європейського приватного права» (колективна монографія, за заг. ред. Ю. В. Білоусова, 2012), збірники наукових праць «Пан'європейська кодифікація приватного права та її вплив на кодифікацію цивільного законодавства України» (2010), «Удосконалення механізмів захисту цивільних прав в умовах реформування цивільного законодавства в європейських країнах» (2012), «Стратегія модернізації приватного права в сучасних умовах» (2013), «Стратегія модернізації приватного права в умовах євроінтеграції» (2015), понад 200 наукових статей у фахових виданнях та збірниках наукових конференцій. Співробітники лабораторії також включалися до складу авторських колективів монографій та брали участь у підготовці збірників наукових праць, які підготовлені Інститутом.

Окремої уваги заслуговує унікальне видання «Право Світової організації торгівлі. Основні установчі акти. Англо-російсько-український глосарій» (за ред. О. Д. Крупчана, Ю. В. Білоусова) (2011), яке стало не тільки виданням актів цієї організації, а й перекладом із роз'ясненням понад 1200 термінів, понять та скорочень, які використовуються у діяльності СОТ. Системність та якість проведених досліджень демонструє і той факт, що у рамках наукових тем досліджень підготовлено 2 докторські та 6 кандидатських дисертацій.

Статус лабораторії та довіра до наукового потенціалу його співробітників підкреслюється тим, що протягом 2008–2012 рр. у рамках лабораторії самостійно проводилось наукове дослідження наукової теми Національної академії правових наук України «Уніфікація приватного права Європи та тенденції розвитку цивільного законодавства України у контексті євроінтеграції» (номер державної реєстрації: 0108U000492).

2. Створення умов для обговорення проблематики впливу європейського приватного права на національну правову систему, що надало можливість стати майданчиком для наукових дискусій у рамках значної кількості наукових заходів, які було організовано та проведено у Хмельницькому та інших містах. Серед таких заходів особливо варто відмітити міжнародні конференції «Сучасні проблеми адаптації цивільного законодавства до стандартів Європейського Союзу» (2005 р.), «Проблеми модернізації приватного права в умовах євроінтеграції» (2015 р.), круглі столи «Проблеми здійснення і захисту особистих немайнових прав фізичних осіб» (2007 р.), «Пан'європейська кодифікація та її вплив на систематизацію цивільного законодавства України» (2010 р.), «Стратегія модернізації приватного права в сучасних умовах» (2013 р.). Примітно, що два із вказаних заходів проходили на фоні та з активним обговоренням буремних подій, які визначали вектор розвитку держави у 2004–2005 та 2013–2014 роках.

3. Напрацювання рекомендацій щодо вдосконалення чинного цивільного законодавства в частині приведення його до європейських стандартів через підготовку відповідних наукових записок та проектів законодавчих актів.

Відділ на регулярній основі виступає як організатор, так і співорганізатор проведення науково-організаційних заходів разом з партнерами Інституту, насамперед, Міжнародним комерційним арбітражним судом при Торгово-промисловій палаті України. У свою чергу, наукові співробітники Відділу беруть активну участь та виступають з науковими доповідями на парламентських слуханнях, конференціях та інших наукових заходах в Україні, Білорусі, Російській Федерації, Австрії, Великій Британії, Нідерландах, Німеччині, Франції.

Король В. І., завідувач відділу міжнародного приватного права та порівняльного правознавства НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, доктор юридичних наук

Білоусов Ю. В., провідний науковий співробітник відділу міжнародного приватного права та порівняльного правознавства НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, кандидат юридичних наук

Шупінська О. В., науковий співробітник відділу міжнародного приватного права та порівняльного правознавства НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України